

מבוא לקינה "מי יתן ראשי מים - על גזרות תתנ"ו

ד"ר אפרים יצחקי

1. "לנגד עינינו עומדים יהודים מסוימים, ואין אויב לאלהים נורא מן הגזע הזה".
2. "אם אינך יכול להרוג טורקי, הרוג יהודי".
3. שו"ת רש"י סימן עג: כחי תש ופי נאלם מלספר תלאות העוברות עלי גל אחר גל.
4. וכך כתב בפיוטיו:
בְּקִשִּׁי עֲלֵבֹן חֲסִידֶיךָ וְשָׁפִיכַת דָּם לְמוֹדֶיךָ
מִיַּד בְּנֵי זְנוּנִים מְכַרְתִּי תִלְמִידֶיךָ
אֲשֶׁר קָרְעוּ יָרִיעוֹתֶיךָ וְרָמְסוּ אוֹתֵיךָ
וּבְשָׁצֶף קָצֶף הִחָרִיבוּ מִשְׁכְּנֹתֶיךָ.
5. רבי אפרים בן יעקב מבון: ויום טוב שני של שבועות נאספו התועים מארץ צרפת אל רמרו, ובאו בבית רבינו יעקב שיחיה ולקחו כל אשר לו בביתו, וקרעו ספר תורה בפניו, ולקחוהו והולכוהו אל השדה, ודברו אתו משפטים על דתו, ויתנכלו להמיתו ופצעו אותו חמשה פצעים בראשו, כי אמרו אתה גדולו של ישראל לכן נקחה ממך נקמת התלוי ונפצעה בך כאשר פצעתם באלהינו חמישה פצעים. וכמעט שכנה דומה נפשו הטהורה לולי רחמי יוצרנו אשר ריחם על תורתו, וימן ה' שר גדול לרבינו יעקב בדרך אותו שדה, ויקראהו רבנו וישחדהו בסוס שווה חמישה זקוקים, וילך השר וידבר על לב התועים וישמעם בדברים ויאמר להם: הניחו לי היום ואני אדבר עמו אולי יפותה ונוכל להסיתו, ואם לא יאבה דעו כי מחר אתננו בידכם. וכה עשו ונדחת השעה הרעה בחמלת ה' על עמו ריחם על המרביץ להם תורתו הקדושה.
6. ר' יוסף קרא, תלמיד חבר לרש"י (1065 – 1135) כותב בפרושו לפיוטים: אע"פ שקולטת דעתי את דבריהם ובלבי כלהבות אש לטעות אחריהם, אעפ"כ קרבתך לי טוב.
7. הברמן, גזירות אשכנז וצרפת, עדות רבי שלמה ב"ר שמעון מי ראה ומי שמע, מה שעשתה זאת הצדקת אשה החסידה מרת רחל... ותאמר אל חברותיה: ארבעה בנים יש לי, גם עליהם אל תכסו, פן יבואו הערלים הללו ויתפשו חיים ויהיו מקויימים בתעותם... והנער אהרון, כשראה שנשחט אחיו, והיה צועק: 'אמי אל תשחטני' והלך לו ונחבא תחת תיבה אחת, וכשהשלימה הצדקת לזבוח שלושת בניה לפני יוצרם, אז הרימה קולה וקראה לבנה: אהרון, אהרון, איפה אתה. גם עליך לא אחוס ולא ארחם. ותמשכהו ברגלו מתחת התיבה אשר נחבא שם ותזבחהו לפני א-ל רם ונישא.
8. שם עדות רבי אליעזר ב"ר נתן (הראב"ן): ומהם ששלחו יד בעצמם וקיימו 'אם על בנים רוטשה' ואב על בניו נפל, כי נשחטו עליהם ושחטו איש אחיו ואיש את קרובו, ואשתו ובניו, וגם חתנים ארוסותיהם ונשים רחמניות את יחידיהן. וכולם בלב שלם קיבלו עליהם דין שמים, ובהשלמת נפשם לקונם היו צועקים 'שמע ישראל ה' א-להינו ה' אחד'. והאויבים הפשיטום ויסחבום סחוב והשלך, ולא השאירו מהם זולתי מעט מזער, אשר אנסו והטבילום בעל כרחם במי צחנתם. וכנגד שמונה מאות היו מספר ההרוגים אשר נהרגו באלו שני ימים, וכולם ניתנו לקבורה ערומים.
9. ספר המנהגים דבי המהר"ם מרוטנבורג: מנהג שלא לעשות נישואין בין פסח לעצרת ... ולאחר שעבר ניסן אומרים בכל השבתות "זולתות", כגון 'אזכרך דודי', 'אלקים אל דמי לך אל תשקוט ואל תחרש' ... עד שבועות ובשבת שלפני שבועות מזכיר נשמות של הרוגי גזירות ואומר 'אב הרחמים'.
10. ומנהגי המהרי"ל (כא ע"א): שבת לפני שבועות מזכירין נשמות בכל הקהלות והמדינות, ואומרים 'אב הרחמים'. ובהגה שם (כב ע"א): בשבת דלפני חג השבועות נוהגין באשכנז להזכיר מדינות וקהילות ויישובים שהיה בהן גזירות תתנ"ו וגו'.
11. ספר מנהג טוב סי' סא: ומנהג טוב שלא להסתפר ושלא לחנך כסות ושום דבר חדש ולהתענג במרחץ ולעשות צפורניו מאחרי הפסח עד עצרת לכבוד החסידים התמימים והישרים שמסרו עצמם על קדושת השם. אבל בל"ג בעומר מותר בכל אלו, מפני הנס שהיה. ומל"ג ועד עצרת במקומו עומד לחומר.
12. ההרג בשפירא אירע בח' באייר.
בוורמייזא - בכ"ג באייר.
במגנצא - בג' בסיון.
ובקולוניא בו' בסיון.
13. ט"ז או"ח סי' תצג ס"ק ב': ... ואפ"ה נוהגים קצת אבילות (אחר ל"ג בעומר) מחמת גזרת תתנ"ו שהיתה באשכנז בין פסח לעצרת, כמו שמפורש ביוצרות ופיוטים שאנו אומרים בשבתות ההם. שהם נתייסדו כמו קינות בכל ע"ד.

14. לבוש (או"ח תצג סעי' ד'): ... ומזכירין כל הגזרות שהיו באלו המדינות ובמדינות אשכנז מפני שבעוונותינו כולם או רובם היו בזמן הזה וכו'.

15. קינה "מי יתן ראשי מים", מחבר: רבי קלונימוס ברבי יהודה

על שני מקדשי יסודם כהיום ערערה ועל חרבות מעט מקדשי ומדרשי התורה בחדש השלישי בשלישי נוסף לדאבון ומארה החדש אשר נהפך ליגון וצרה ביום מתן דת סברתי להתאשרה וביום נתינתה כמו כן אז חזרה עלתה לה למרום למקום מדורה עם תיקה ונרתקה ונהדרשה וחוקרה לומדיה ושונה באישון כמו באורה שימו נא על לבבכם מספד מר לקשרה כי שקולה הריגתם להתאבל ולהתעפרה כשרפת בית אלהינו האולם והבירה וכי אין להוסיף מועד שבר ותבערה ואין להקדים זולתי לאחרה תחת כן היום ליתי אעוררה ואספדה ואילילה ואבכה בנפש מרה ואנחתי כבדה מבקר עד ערב על בית ישראל ועל עם יי כי נפלו בחרב על אלה אני בוכיה ולבי נהם נהימות ואקרא למקוננות ואל החכמות אלי ואליה כלם הומות היש מקאוב למקאובי לדמות מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימות חללי חללי חרב מטלים ערמים וערמות נבלתם פסוטה לחית ארץ ובהמות יונק עם איש שיבה עלמים ועלמות מתעתעים במו מוני ומרבים כלמות איה אלהימו אמרו צור חסיו בו עד מות יבא וישע ויחזיר נשמות חסין יה מי כמוך נושא אלמות תחשה ותתאפק ולא תחגר חמות באמר אלי מלעיגי ואם אלהים הוא ירב על בית ישראל ועל עם יי כי נפלו בחרב ועיני עיני יורדה מים כי נהפך לאבל משורר ועגבי לקל בוכים להפג ולקרר מי יגוד לי ומי מחזיק להתעורר חמה בי יצאה וסער מתגורר אכלני הממני הצר הצורר שבר עצמותי זורר ומפרר סלה כל אבירי הטבור והשרר רטיה ומזור אין לבקר מקתי אנושה באין מתעיל ומזורר על כן אמרתי שועו מני אמרר בבכי דמעתי על לחיי לצרב על בית ישראל ועל עם יי כי נפלו בחרב	מי יתן ראשי מים ועיני מקור נוזלי ואבכה כל ימותי ולילי את חללי טפי ועוללי / וישישי קהלי ואתם ענו אבוי ואוי ואלי ובכו ככו בכה רב וקרב על בית ישראל ועל עם יי כי נפלו בחרב ודמע תדמע עיני ואלכה לי שדה בוכים ואבכה עמי מרי לבב הנבוכים על בתולות היפות וילדים הרפים בספריהם נכרכים / ולטבח נמשכים אדמו עצם מפנינים ספירים ונפכים (נפר) כמו טיט חוצות נדשים ונשלכים סורו טמא קראו למו מלקרב על בית ישראל ועל עם יי כי נפלו בחרב ותרד עיני דמעה ואילילה ואנודה ולבכי ולחגר שק אקרא להספידה מפז יקרה ומזהב חמודה פנימה כבודה / כבוד כל כלי חמדה ראייתה קרועה שכולה וגלמודה התורה והמקרא והמשנה ואגדה ענו וקוננו זאת להגידה אי תורה תלמיד והלומדה הלא מקום מאין יושב חרב על בית ישראל ועל עם יי כי נפלו בחרב ועפעפי יזלו מים דמע להגירה ואקונן מר עלי הרוגי אשפירה בשני, בשמנה בו ביום מרגוע הקרה מרגועי לרגועי נחלפו להבעירה (להכאירה) נהרגו בחורי חמד וישישי הדרה נאספו יחד נפשם השלימו במורא על יחוד שם המיחד יחדו בגבורה גבורי כח עשי דברו למהרה וכהני ועלמי נגועו כלם עשרה ובמר יגוני ועצבי ילל אחבירה קהלות הקדש הריגתם היום בזכרה קהל ורמזא בחונה ובחורה גאוני ארץ ונקיי טהרה פעמים קדשו שם המיחד במורא בעשרים ושלשה בחדש זיו לטהרה ובחדש השלישי בקריאת הלל לשוררה השלימו נפשם באהבה קשורה אהימה עליהם בבכי ילל לחשרה כלילי כתר על ראשם לעטרה ועל אדירי קהל מגנצא ההדורה מנשרים קלו, מאריות להתגברה השלימו נפשם על יחוד שם הנורא ועליהם זעקת שבר (אשערה) אזעק בנפש מרה
---	---